

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2025.103.10>

УДК 81'373.2:27–56

ГЕОРТОНІМ ПОКРОВ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ: ЛЕКСИЧНІ І ГРАМАТИЧНІ ВАРІАНТИ

ПУРЯЄВА

Наталія Володимирівна,

кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник;

старший науковий співробітник
відділу історії української мови та
ономастики,

Інститут української мови НАН
України;

вул. Михайла Грушевського, 4,
м. Київ, 01001;

e-mail: rondelyk@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0986-4676

Natalia

PURYAEVA,

Candidate of Philological Sciences,
senior research fellow;

Senior Researcher, Department of
History of the Ukrainian Language
and Onomastics,

Institute of the Ukrainian Language
of National Academy of Sciences of
Ukraine;

4 Mykhaila Hrushevskoho St., Kyiv
01001, Ukraine;

e-mail: rondelyk@ukr.net

*У статті розглянуто етимологію та лексико-семантичний розвиток геортоніма **Покров Пресвятої Богородиці**, похідних від нього онімів (іконіма, ідеоніма, агіоніма) та варіантів **Покров, Покрова, Покрови**. Показано, що полісемантичність грецької лексеми, у результаті перекладу якої з'явилася церковнослов'янська, а відтак українська назва свята, – поєднання предметного та абстрактного значень «покривало // плащ» і «захист, заступництво» – породила переосмислення лексеми **Покров** та зміну його граматичних форм.*

***Ключові слова:** Покров, Покрова, Покрови, Покров Пресвятої Богородиці, геортонім, ідеонім, іконім, агіонім.*

З історії богородичного свята. Свято *Покрова Пресвятої Богородиці*, яке в Україні відзначають 1 жовтня, належить до богородичних свят візантійської східнохристиянської традиції. В українському християнстві та культурі воно набуло особливого значення в церковному році (прирівняне до дванадцятого), дало назву багатьом храмам (сьогодні налічується близько 200 церков Покрову Пресвятої Богородиці). Це свято тісно

пов'язане з історією українського війська, відзначається як день заснування УПА, День козацтва та День захисників і захисниць України.

Церковне свято як комплекс релігійного вшанування певної священної події чи особи передбачає взаємозв'язок кількох складників: свято як день пам'яті події, храм на честь свята, іконографія свята, гімнографія свята (літургія, акафіст). Через це в українській мові утворився ряд взаємопов'язаних онімів: геортонім (назва свята) – ідеонім (назва храму) – іконім (назва ікони) – агіонім (назва священної особи).

Із часів перших церковних соборів, а саме собору в Ефесі 431 р., коли Діву Марію проголошено Богородицею, церковне передання і насамперед літургійний текстовий комплекс пов'язує із Нею три основні теологеми, відображені у відповідних агіонімах: богоматеринство (*Богородиця*), дівицтво, збережене у зачатті і народженні (*приснодіва*), і привілей особливого заступництва, покровительства над християнами (*Заступниця*, *Покровителька*).

Уявлення про опіку Пресвятої Богородиці сформувалося ще за часів раннього християнства. У візантійській традиції воно переросло у вшанування Богородиці-Заступниці із розвиненою іконографією, реліквіями та обрядовістю цієї богословської ідеї [див. Александрович 2010: 41]. У першій половині XI ст. культ Богородиці-Заступниці був перенесений до Київської митрополії, і вже у XII ст. на його основі постав культ Покрову Богородиці. Його дослідники вважають старокиївською реплікою давньої візантійської традиції, яка сформувалася спершу в князівському оточенні і згодом поширилася на монастирське (Києво-Печерський монастир), а відтак і міське середовище. Осередком міського вшанування Богородиці-Заступниці, як уважають, могла бути київсько-подільська церква Богородиці Пирогощі, основною реліквією якої була однойменна константинопольська ікона (при цьому *Пирогоща* – звичний для візантійської церковної культури епітет Богородиці зі значенням «заступниця, покровителька», що метафорично розвинулося зі значення «твердиня», «стіна») [Александрович 2010: 59]. Саме про наслідування візантійського культу Богородиці-Заступниці згадує митрополит Іларіон, автор «Слова о законі і благо-

даті» (1037–1050), говорячи про князя Ярослава Мудрого, що той «прѣдалъ люди твоє и градъ стѣи всеславнїи *скорѣй на помощь хрстіаномъ стѣи бѣи*» [там само: 50–51]. Іларіон описує акт посвячення князя та держави опіці Пресвятої Богородиці, учинений за зразком такого посвячення м. Константинополя в VI ст. Як зауважує дослідник іконографії Покрову В. Александрович, «Слово» Іларіона зберегло також важливу вказівку на побутування самого поняття «покров» у значенні «захист», «заступництво»: так, св. Володимир схарактеризований тут як «бескровный покровъ», тобто заступник, покровитель [там само: 51].

Іконографічна реалізація ідеї опіки Богородиці в давній київській традиції, як пізніше волинській та галицькій, відбувалася через такі іконографічні типи, як Агіосоритиса (Заступниця) (ікона Богородиця Пирогоща), Оранта (Молільниця) (мозаїка Святої Софії та ін.), тронна Оранта (західноукраїнська ікона XIII ст. Галицька Покрова). У них заступництво (покров) Божої Матері показане як молитовне предстояння перед Її Сином Ісусом Христом із піднятими догори руками – характерній позі молитви заступництва [Александрович 2010: 400].

Прив'язка абстрактної ідеї заступництва Богородиці до її предметного втілення – розпростертого полотнища (омофор, мафорій, велум) склалася вже на руському ґрунті і є старокиївською редакцією візантійського образу Богородиці-Заступниці, що, до речі, в такому іконографічному розв'язанні особливо поширився на північні землі Русі – міста Суздаль, Псков, Новгород, Володимир (найменування церков, монастирів, іконографія). Іконографія з розпростертим полотнищем постала на основі оповіді у візантійському Пролозі X ст.: під час облоги Константинополя арабами люди зібралися у Влахернському храмі на богослужіння, і св. Андрій Юродивий бачив, як Пречиста Діва у супроводі багатьох святих та ангелів стала над царськими воротами, зняла з голови сяючий омофор (покривало для голови) чи мафорій (плащ, ризу) і розпростерла його над людьми, після чого місто було врятоване від нашествия. Це т. зв. «влахернське» потрактування покровської ідеї, прямо пов'язане з ушануванням реліквій Богородиці – Її ризи (мафо-

рію) та пояса, що зберігалися у Влахернському храмі м. Константинополя.

Як бачимо, у цьому сюжеті покриття людей покривалом і саме покривало стало символом заступництва й покровительства Пресвятої Богородиці та фактичним його проявом, тобто, крім абстрактного, актуалізувало й предметне значення покрову.

Як слушно зауважує В. Александрович, сюжет видіння Андрія Юродивого, із яким пов'язують і постання свята Покрову, суттєво звужує первісну ідею покрову-заступництва Пресвятої Богородиці до епізодичної події, що сталася у влахернському храмі [Александрович 2010: 117], однак саме таке потрактування свого часу вийшло на передній план і стало традиційним для української іконографії та геортології.

З огляду на сказане цікавим є свідчення Учительного Євангелія 1635 р., яке проводить пряму паралель з означеною подією та облогою татарами Києва: «Такъ ж наихали татарове на мѣсто кїѡ^в без жа^нної вповѣди на нашу роус. вбачивши то кїєванє и^ж великое воиско татарское не оуфаючи на свою моць теды припалы на мляви къ гоу боу и къ стои бци. І третїи днь вказалоса стаа бца на въз^зусѣ на^н црквею печерского манастирѧ покрь^вши црковь **ризою** своєю стою. татарове вбернулиса назад з великою стыдливостью и сами са сѣкли. и тоє *покрьтиє стои бци* видѣвъ стый андреи и епифанїи которыи показали народови хрстіанскому ласку бжію и стои бци» [Александрович 2010: 401].

Уперше свято *Покрова Пресвятої Богородиці* церковні святці фіксують у другій половині XIII ст. Серед ранніх церковних календарів його зазначено в західноукраїнському Полікарповому Євангелії 1307 р. та місяцеслові, уміщеному в Галицькому Євангелії 1144 р. [Александрович 2010: 76]. Найранішою іконою Покрову є т. зв. Галицька Покрова кінця XII – початку XIII ст. (тип Оранта на троні з Еммануїлом у лоні). Інтенсивний розвиток культу Покрову Богородиці припадає на кінець XIII ст., період після монгольської навали. Із цього часу і впродовж наступних століть з'являються ойконіми та ідеоніми, пов'язані з Покровом: 1270-ті рр. – король Лев дарує село Покровське собору в Холмі, у 1418 р. джерела згадують По-

кровську церкву на городищі Кописто біля Риботич, початок XVI ст. джерела містять згадки про церкви Покрова в Болозві Горішній, Бушковичах, Гурках, Клоковичах, Купні, Полянах, Попелеві, Трушевичах у Самбірських горах, Горучці, Губичах, Добрівлянах та Заріччях поблизу Дрогобича. Кінцем XIV ст. датується церква Покрову Богородиці в Луцьку, а до XV ст. належать подільські Покровські церкви у Шарівці та Сутківцях. Останньою третиною XIV ст. датуються й замкові церкви у Вінниці та Кам'янці-Подільському, присвячені Покрову, – фундації князів Коріатовичів тощо [Гордієнко 2019: 17].

У XVI ст. покровський культ дещо занепадає, але вже на початку XVII ст. відновлюється і досягає свого апогею у XVIII ст., у час розквіту Козацької держави. У цей період відбувається також зміна іконографічної основи образу – тепер вона орієнтується на західноєвропейський тип Mater Misericordiae (Мати Милосердя) [Гордієнко 2019: 19]: на ньому Богородиця покриває людей краєм свого плаща (т. зв. плащ опіки) – переважно це військові або представники чернечих згромаджень (кармеліти, францисканці, домініканці) [Торжевський 1953: 17]. Саме за такою схемою створені ікони типу Козацька Покрова.

Грамматичні форми іменника «покров» у церковно-релігійному вжитку. Повна назва свята в церковному календарі має граматичні варіанти флексій іменника чоловічого або жіночого роду – укр. *Покров (Покрова, Покрову) Пресвятої Богородиці*, цсл. Покровъ (Покрова) пресѣтъѣѣ Влѣнцѣ нашаѣ Богородицѣ. У перекладі з грецької мови Τῆς ἁγίας Σκέπτης τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου – букв. «Святого Покрову Пресвятої Владичиці нашої Богородиці» фігурує назва чоловічого роду. Грецька назва, у свою чергу, – зредукований варіант первісної повної назви Ἀνάμνησιν ἐπιτελοῦμεν τῆς ἁγίας Σκέπτης τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Αἰτιαρθένου Μαρίας – «Пам'ять чинимо святого Покрову Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і приснодіви Марії», де назва «Покров» також чоловічого роду.

Грецький геортонім містить лексему σκέπτης в абстрактному значенні «заступництво», «захист», яке розвинулося з предметного «покрівля, дах», «захисна споруда», тобто грецька лексема передавала ідею захисту як стіни, твердині (пор. наведене вище

значення епітета *Пирогоща* або синонім Богородиці Оранти – *Нерушима Стіна*). До речі, саме в цьому значенні, лексему **покровъ** фіксує «Лексикон» П. Беринди 1627 р.: Покрѡвъ: дѡхъ, накрытьє (Беринда 1627: 86), не подаючи геортоніма. За іншим припущенням, σκέλης може бути пов'язане з епітетом у назві ікони влахернської Богородиці ἐπίσκεψις, що передає абстрактну ідею заступництва через інший предметний образ – мафорій, плащ, покривало [Гордієнко 2019: 7], однак ми не знайшли підтвердження цієї семантичної версії у відповідних грецьких словниках.

Церковнослов'янські літургійні тексти свята поряд із лексемою **покровъ** в абстрактній семантиці подають синонім **омофоръ** із предметним значенням (з гр. ὀμοφόριον «покривало», через поплутування також – μαφόριον «плащ»), тобто полісемія грецької лексеми розвинулася тут у синонімію, що пов'язано із описаним вище розвитком покровської ідеї (влахернське об'явлення). Пор. українській переклад «Акафісту Покрові (sic!) Пресвятої Богородиці»: *Сила Вишнього осіняє тих, що з вірою і побожністю вдаються до Твого всечесного покрову; Довготерпеливий всевидячий Господь, бажаючи явити Свого чоловіколюбства недослідиму безодню щедрот, обрав Тебе єдиною за Матір Собі і сотворив Тебе, людям нездоланний захист, щоб якщо хто з них і буде достойний осудження праведним судом Божим, однак Твоїм всесильним покровом зберігається на покаяння; бо тільки Тобі одній, Пречистій Матері Божій, дано, щоб усяке Твоє прохання сповнилося; Дивні діла Твої показав Ти, Господи, коли предивний Її **омофор**, який світився в Її руках яскравіше за сонячне проміння, явився і **покрив** людей, які були у Влахернській церкві; про таке знамення Її **милосердного заступництва** почувши, охоплені жахом і радістю, всі зивали (Акафіст 2).*

Геортонім *Покрова (Покрову) Пресвятої Богородиці* утворений за частотною для назв церковних свят моделлю [свято] + **родовий відмінок** (із церковнослов'янською **-а** та українською **-у** флексіями), проте переважно існує у зредукованій до першого слова назви формі – [свято] **Покрова**. Прикладами такої редукації є: повна назва *По плоті Обрізання Господа і Бога і Спасителя нашого Ісуса Христа* – коротка зредукована у формі

Н. в. *Обрізання*, Р. в. [свято] *Обрізання*; повна назва *Введення у храм Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії* – зредукована у формі Н. в. *Введення*, Р. в. [свято] *Введення* тощо.

При називанні ікони застосовується модель [ікона] + **родовий відмінок** (ікона Покрова Пресвятої Богородиці), що там само можуть підлягати редукції – *Покрова* (пор. терміни *Козацька Покрова*, *Галицька Покрова*). За такою самою моделлю утворено й ідеонім – *церква Покрову (Покрова) Пресвятої Богородиці*.

Таку редукцію геортоніма супроводжувало переосмислення його відмінкової форми – т. зв. номінативізація родового: іменник у Р. в. чол. р. *Покр^ова* почав сприйматися як форма іменника жіноч. р. Н. в. *Покр^ова*. Переосмисленню сприяла морфологічна аналогія з іменником *Богородиця*, цьому також сприяв граматичний показник жіноч. р. – церковнослов'янська флексія **-а**: лексема *Покрова* сприймалася як епітет Богородиці – *Богородиця Покрова* (аналогічно *Богородиця Пирогоща*, *Богородиця Оранта*). Від рекатегоризованої форми *Покрова* (Н. в.), у свою чергу, утворився «новий» Р. в. жіноч. р. *Покр^ови*.

Така трансформація охопила всі пов'язані між собою онімні назви, пор.: **геортонім**: *Пан хотів умовитися з ними [бурлаками] на ціле літо, до Покрови* (Н.-Л. МД: 93); *Хто сіє по Покрові, той не має що дати корові* (Номис: 7); *Пройшла уже й Покрова – заревла дівка, як корова* (Номис: 7); **іконім**: *На стіні висів великий образ Покрови. Отець Степан став і згорнув руки перед образом* (Н.-Л. СБМ: 54); **ідеонім**: *Український православний собор Святої Покрови в Вінніпегу* [Український 1927: 1].

Прикметно, що в богослужбових текстах можна спостерігати навіть явище певної гіперкорекції, коли лексему *покрова* вжито у значенні «омофор, покривало», пор: *Тропар, гл. 4*: *Сьогодні ми, православні люди, радісно святкуємо, осяяні Твоїм, Божа Мати, явленням, і, здіймаючи очі до Твого пречистого образу, уклінно просимо: покрій нас чесною Твоюю покровою і визволи нас від усякого зла, благаючи Сина Твого, Христа Бога нашого, щоб спас душі наші. Величання*: Величаємо Тебе, пре-

святая Діво, і шануємо **покрову** Твою святу, бо Тебе бачив святий Андрій у церкві, як за нас Ти Христу молилася (Покрова).

Крім указаних процесів, очевидно за посередництвом іконіма, відбулося ототожнення еортоніма та агіоніма – жін. р. **Покрова** (= Богородиця). Така персоніфікація геортонімів притаманна зокрема українській фольклорній традиції, де вона пов'язана з народним уявленням про вплив часу і подій на життя людини (пор., зокрема, в «Кайдашеві сім'ї» І. Нечуча-Левицького: *Святая святиця, небесна цариця! П'ятінкоматінко, и ти святий понеділочку, божий ключничку!* (Н.-Л. КС: 142); *Покарала мене й свята неділя, і свята п'ятниця. Тепер хоч сядь та й плач!* (Н.-Л. КС: 29); *Двері одчинились, і в хату ввійшла свята п'ятниця, з розпущеними косами, з золотим вінцем на голові, в широкій одежі з червоного та жовтого огню* (Н.-Л. КС: 48). Пор. також: *Свята Покрівонько, покрий мою голівоньку платочком (не стяжкою, не квіткою, а чесною наміткою; хоч ганчіркою, аби я була жінкою)* (Номис: 7); *Покров! Натопи хату без дров!* (Номис: 7); *Покрова* всю землю листом покрива (Номис: 7).

Але, зрештою, ототожнення **Богородиця** = **Покрова** базується також і на основі гімнографії свята, де Богородицю прямо названо покровом, пор.: *Непереможній Владичиці на честь її покрову народ український співає цю подячну пісню. А Ти, що молишся за нас неустанно, охороняй від усякого лиха люд Твій, що кличе: Радуйся, покров й заступнице, спасителько душ наших!* (кондак 1); *Радуйся, захист від ворогів видимих і невидимих, Радуйся, всесильний покров народу Христового* (ікос 2) (Акафіст 1).

Оскільки, як ми вже зауважували, ідею покрову-заступництва у старокиївській іконографічній традиції виражав іконографічний тип Оранта – Богородиця Нерушима Стіна, свято цієї мозаїчної ікони в Софійському соборі мало назву **Друга Покрова** за аналогією до народних відповідників тріади богородичних геортонімів: **Перша Пречиста** (Успіння Пресвятої Богородиці), **Друга Пречиста** (Різдво Пресвятої Богородиці), **Третя Пречиста** (Введення в храм Пресвятої Богородиці), пор.: *Служба Божя на Свято «Другої Покрови», цебто*

Образа Божої Матері «Нерушима Стіна» в Київсько-Софійському соборі (Мінея: 48).

Наголос. Акцентуаційна форма *Покровá* – це російська форма Р. в. лексеми *Покрóв* із архаїчним наголосом, притаманним певним російським говорам; українська літературна форма Р. в. від *Покрóв* – *Покрóва*.

Отже, як бачимо, назва свята *Покрову Пресвятої Богородиці* та похідних від нього іконіма, ідеоніма, агіоніма мало складний розвиток, що було прямо пов'язано зі становленням ідеї заступництва Пресвятої Богородиці в українській християнській традиції, починаючи з княжих часів. Первісно виражаючи лише абстрактне поняття заступництва, лексема *покров* набула предметного значення – полотнище, омофор (хустка), мафорій (плащ). Зредукований варіант Р. в. геортоніма, що традиційно існував у церковнослов'янській формі *Покрóва* (Р. в.), зазнав переосмислення – номіналізації, унаслідок чого виникла форма *Покрóва* (Н. в.) та похідне від нього *Покрóви* (Р. в.) та відбулося ототожнення геортоніма та агіоніма (*Покрова* = *Богородиця*).

Александрович В. Покров Богородиці. Українська середньовічна іконографія. Львів, 2010.

Гордієнко Д. Становлення та розвиток культури Покрови Пресвятої Богородиці в середньовічній Україні. Гетьманські читання. *Покрова Пресвятої Богородиці в історії української культури та українського війська: збірник наук. статей.* Київ, 2019. С. 5–24.

Токаржевський-Карашевич Я. Свято Покрови Богородиці. Лондон, 1953.

Український Православний Собор Святої Покрови в Вінніпегу. Нарис його розвою. Вінніпег, 1927.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Акафіст 1 – Акафіст до Матері Божої на честь Її Покрову. <http://kyiv-pravosl.info/2013/10/14/akafist-do-materi-bozhohji-na-chest-jiji-rokrovu/>

Акафіст 2 – Акафіст Покрові Пресвятої Богородиці. URL: https://stavropigia.lviv.ua/index.php?id=15&tx_ttnews%5Btt_news%5D=742&cHash=d0c04db4f8bd4f4c513dd31d0a0ea918

Беринда – Беринда П. Лексикон славенороський (1627). Підгот. тексту і вступна стаття В. Німчука. Київ, 1961.

Мінея – Святкова й Загальна Мінея українською мовою. Київ: Видання ВПЦР, 1927.

Н.-Л. КС – Нечуй-Левицький І. Кайдашева сім'я. Київ: Основи, 2025.

Н.-Л. МД – Нечуй-Левицький І. Микола Джеря. В. м. (на чужині), 1948.

Н.-Л. СБМ – Нечуй-Левицький І. Старосвітські батюшки і матушки. Харків: Фоліо, 2024.

Номис – Українські приказки, прислів'я і таке інше. Збірники Опанаса Марковича і других. Впорядкував і видав Матвій Номис. Перевидав Дмитро Гулей. Торонто-Київ, 1993.

Покрова – Покрова Пресвятої Богородиці. URL: <https://cerkva.kiev.ua/news/119.html>

REFERENCES

Aleksandrovych, V. (2010). The Protection of the Virgin. Ukrainian Medieval Iconography. Lviv (in Ukr.).

Hordiienko, D. (2019). The formation and development of the cult of the Protection of the Virgin in Medieval Ukraine. Hetman readings. *The Protection of the Virgin in the history of Ukrainian culture and the Ukrainian army: collection of scientific works* (pp. 5–24). Kyiv (in Ukr.).

Tokarzhevskiy-Karashevych, Ya. (1953). The Feast of the Protection of the Virgin. London (in Ukr.).

Ukrainian Orthodox Cathedral of the Holy Protection in Winnipeg. An Outline of Its Development (1927). Winnipeg (in Ukr.).

LEGEND

Акафіст 1 – Akathist to the Mother of God in Honor of Her Protection. <http://kyiv-pravosl.info/2013/10/14/akafist-do-materi-bozhoji-na-chest-jiji-pokrovu/> (in Ukr.).

Акафіст 2 – Akathist to the Protection of the Most Holy Theotokos. URL: https://stavropigia.lviv.ua/index.php?id=15&tx_ttnews%5Btt_news%5D=742&cHash=d0c04db4f8bd4f4c513dd31d0a0ea918 (in Ukr.).

Беринда – Berynda, P. (1961). Lexicon of Slavonic Russia (1627). Preparation of the text and introductory article by V. Nimchuk. Kyiv (in Ukr.).

Мінея – Festive and General Minea in Ukrainian (1927). Kyiv: Vydannya VPTsR (in Ukr.).

Н.-Л. КС – Nechui-Levytskyi, I. (2025). Kaidashev's family. Kyiv: Osnovy (in Ukr.).

Н.-Л. МД – Nechui-Levytskyi, I. (1948). Mykola Dzherya. В. м. (abroad) (in Ukr.).

Н.-Л. СБМ – Nechui-Levytskyi, I. (2024). Old-world fathers and mothers. Kharkiv: Folio (in Ukr.).

Номис – Nomys, M. (Ed.). (1993). Compiled Ukrainian proverbs, sayings and such. Collections of Opanas Markovych and others. Republished by Dmytro Gulei. Toronto – Kyiv, (in Ukr.).

Покрова – Pokrova of the Most Holy Theotokos. URL: <https://cerkva.kiev.ua/news/119.html> (in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції
21.11.2025

Прийнято до друку 01.12.2025

Статтю опубліковано 29.12.25

Received 21.11.2025

Accepted for publication

01.12.2025

Published on 29.12.25

Natalia Puryaeva

GEORTHONYM OF THE PROTECTION OF THE MOST HOLY THEOTOKOS: LEXICAL AND GRAMMATICAL VARIANTS

The article examines the etymology and lexical-semantic development of the georthonym *Pokróva Presvyatoy Bogoroditsy*, as well as its derived onymes (iconym, ideonym, agionym) and the variants *Pokróva*, *Pokrova*, and *Pokrovy*. It is shown that the polysemantic nature of the original Greek lexeme – which, through translation, gave rise to the Church Slavonic and subsequently Ukrainian name of the feast – combines both the objective and abstract meanings of “covering / cloak” and “protection / intercession.” This semantic richness led to a reinterpretation of the lexeme *Pokróva* and changes in its grammatical forms.

In particular, the form *Pokróva*, created by reducing the georthonymic model [sviato] + genitive with the Church Slavonic inflection *-a*, underwent a reinterpretation: the masculine genitive noun *Pokróva* began to be perceived as a form of a feminine noun. This, in turn, led to the emergence of a new form in Russian Orthodox usage – *Pokrovy*. Simultaneously, the lexeme *Pokrovy* underwent semantic reinterpretation and came to be perceived as an epithet of the Virgin Mary – *Bogoroditsa Pokrova*, by analogy with *Bogoroditsa Pyrohoshcha* and *Bogoroditsa Oranta*.

Key words: Pokrova, Pokrovy, Pokrova Presvyatoy Bogoroditsy, georthonym, ideonym, iconym, agionym.